

Madeleine, Augusta och Blanche

De första på barrikaderna i striden för kvinnliga läkare i Frankrike

De kvinnor som försökte slå sig in på läkarbanan i Frankrike möttes inte bara av ett kompakt motstånd från sina kolleger, de hängdes också ut i skämtpressen. »Les femmes médecins. Une Médecine qu'on prendrait avec plaisir« – enligt tecknaren Henri Gerbault.

|| Kvinnliga läkare har funnits sedan antikens tid, tidvis väl accepterade, som i Romarriket och Salernoskolan, tidvis motarbetade, till och med förföljda som kvackare och trollpackor. Naturvetenskapen, i synnerhet medicinen, har traditionellt varit människens domäner. Claude Bernard, fysiologiprofessor vid Sorbonne, såg i fyra ryskor som kring 1860 arbetade på hans laboratorium könlösa kvinnor. Blev alla kvinnor lika dessa vore världen odräglig, tyckte han [1].

Från 1800-talets mitt började dock kvinnor antas till medicinska studier. Den första i Frankrike var Madeleine Brès (1842–1922), dotter till en timmerman och änka med tre barn. Med bifall av ministerkonseljen, som för tillfället presiderades av kejsarinnan Eugénie, skrev hon 1866 in sig vid medicinska fakulteten i Paris.

Om Madeleine Brès' läkarexamen 1875 läste Dorothea Klumpke, en amerikanska från Kalifornien som efter separation från sin man 1871 hade flyttat med sina sex barn till Tyskland och nu bodde i Clarens vid Genève sjön. Hennes dotter Augusta (född 1859) hade studerat kemi och naturvetenskap i Lausanne med avsikt att bli lärarinna. Då modern kände på sig sin dotters tveksamhet inför yrkesvalet frågade hon om Augusta ville bli läkare. Svaret blev ett entusiastiskt ja, och följden en flyttning i september 1877 till Paris, där det fanns utmärkta studiemöjligheter för den begåvade samskolan [2, 3].

Dekanen Alfred Vulpian i den medicinska fakulteten var personligen emot kvinnliga läkare. Augusta var bara 18 år

Augusta Klumpke, i porträttet till vänster etablerad neurolog, var bara 18 år när hon antogs till medicinska studier. Dekanen undrade om hon verkligen hade uthållighet nog att i den rådande miljön av misstänksamhet orka slutföra sina studier.

Augusta fick en bundsförvant i Blanche Edwards, och tillsammans förde de framgångsrikt kampen vidare. Här ser Blanche ganska belåten ut, stadigt bänkad mitt i kretsen av manliga arbetskamrater på Charcots klinik 1885 (ur familjen Leguays arkiv, Paris).

gammal, och Vulpian undrade om hon verkligen hade uthållighet nog att i den rådande miljön av misstänksamhet orka slutföra sina studier. Visserligen hade fakulteten redan, motvilligt, antagit tio kvinnliga studenter, men dessa var äldre, mellan 30 och 45 år. Slutligen gav Vulpian efter, och Augusta kunde skrivas in med vissa förbehåll, som t ex att inte ensam träda in i amfiteatern.

Augusta mottogs med invektiv och demonstrationer. Hon var dock fast besluten att börja sina studier. Åren 1878 och 1879 följde hon anatomikurser hos J A Fort. Hennes ansökan om att konkurrera om externat nekades, med motiveringen att kvinnor som studerade medicin inte var berättigade att tävla om varken externat eller internat. Externat bestod av tre till fem års läkartjänstgöring utan bostad på sjukhuset. Internat var tjänst som underläkare/assistent hos en framstående klinikchef med inackordering på sjukhuset. Att ha gjort sin internattjänstgöring var i regel en förutsättning för en akademisk karriär. Under Augustas tid fanns det ca 30 platser.

I Blanche Edwards (1858–1941) fick dock Augusta Klumpke en bundsförvant. Hon var dotter till Hugh Edwards, en engelsk läkare som hade givit sin dotter en gedigen premedicinsk utbildning. Rätten att konkurrera om inträde till externat beviljades kvinnor 1881, dock utan tillåtelse att senare söka till internat. I oktober 1882 deltog Augusta och Blanche i tävlan om externat. Stämningen före och under proven var närapå fientlig. Båda blev dock godkända.

Under sitt externat ägnade sig Augusta åt neurologin och beskrev under tredje året nedre armplexusförlamning. Artikeln belönades med Medicinska akademins Godardpris. Förlamningen blev senare kallad Dejerine-Klumpkes syndrom.

Hade kampen om externat varit hård blev striden om internat än värre. Även nu blev Blanche Edwards kampanjledaren. Hennes ca 600 besök hos lärare, deputerade och ministrar ledde till splittning av studenter och allmänhet i två fraktioner, »blanchister« och »anti-blanchister«. Kampanjen fördes även i medicinska tidskrifter och i pressen. Sammanstötningar var inte ovanliga, och under kravallerna på Boulevard Saint-Michel brändes Blanche Edwards bild av »anti-blanchister«.

Skälen för och emot kvinnliga läkare var härvidlag slitna och välkända. Kvinnan var varken fysiskt eller emotionellt lämpad för läkaryrket. Hemmet och barnen skulle bli lidande. Kunde man tänka sig

kvinnliga läkare utföra kateteriseringar eller rektalundersökningar på män? Å andra sidan hävdades att kvinnor sedan länge framgångsrikt hade deltagit i vårdarbete. Louis Landouzy och, inte minst, Jules Dejerine, Augustas blivande make, vittnade om sina elevs studieframgångar. Jean Charcot kunde tänka sig kvinnor som kvinno- och barnläkare. Även nationalistiska toner hördes: Augusta var amerikanska och Blanche dotter till en engelsman. Kvinnliga läkare kunde dock behövas i ett eventuellt kommande krig.

Slutligen kom politikerna kvinnorna till hjälp. Efter kejsardömets fall hade politiken radikaliserats. Kvinnoemancipationen blev ett medel i kampen mot klerikaler och monarkister. Spänningen skärptes våren 1885, då samliga internatkonferenser avbröts bryskt. Paul Bert (1833–1886), Claude Bernards favorit-elev, hade till sin lärares besvikelse »deserterat« från vetenskapen för att bli en vänsterradikal politiker. Som undervisningsminister förmådde han i augusti 1885 prefekten för departementet Seine att stadfästa kvinnors rätt till internat. Detta skedde mot såväl fakultetsdekansens som läkarnas och hälso- och sjukvårdsstyrelsens vilja. Men det var ett politiskt steg i samklang med kvinnoemancipationen [2].

Tävlan om internat 1885 stördes av manliga medtävlarens demonstrationer men kunde slutföras. Trots väl avklarade skriftliga och muntliga prov tilldelades Augusta Klumpke endast provisorisk utnämning. I nya tillträdesprov ett år senare blev hon nominerad till internat, medan Blanche Edwards tilldelades provisorium.

Enligt tradition skulle resultatet av valet kungöras muntligt. Denna gång valde dock direktören för hälso- och sjukvårdsstyrelsen av fruktan för reaktioner att helt enkelt endast anslå namnen på de befordrade. För första gången fanns nu en kvinna, Augusta Klumpke, bland de utvalda.

Den första februari 1887 började Augusta Klumpke sin internattjänst på Hôpital Lourcine, kyligt mottagen av sina manliga kolleger. I »Le Figaro« refererade journalisten Gaston Calmette (1858–1914), äldre bror till bakteriologen, med sympati denna kvinnosakens seger och gav en livfull presentation av den första internatkvinnan [2].

Augusta Klumpke gifte sig med Jules Dejerine 1888. Makarna blev framstående neurologer och belönades med många utmärkelser. Bl a fick de en gata, Rue des Docteurs Dejerine, i Paris uppkallad efter sig. Augusta dog 1927.

Blanche Edwards-Pilliet gjorde sin

internattjänst på ett BB, blev kvinno- och barnläkare, lärare vid sjuksköterskeskolan vid Salpêtrière-sjukhuset samt den första kvinnan som ägnade sig åt gynekologisk kirurgi. Utöver sin läkarverksamhet hade hon ledande poster i kvinnorörelsen.

Madeleine Brès praktiserade i Paris som kvinno- och barnläkare och utgav 1883–1915 tidskriften *Hygiène de la femme et de l'enfant*.

En yngre syster till Augusta, Dorothea Klumpke Roberts, var den första kvinnan som tilläts studera vid Paris observatorium, tillika den första kvinnan som doktorerade i matematik vid Sorbonne. Här mötte hon Carl Milles, som 1899 porträtterade henne i halvfigur [4].

Erkki Hakulinen

fd 1:e bibliotekarie,

Karolinska institutets bibliotek och informationscentral, Stockholm

Referenser

1. Olmsted JMD, Olmsted EH. Claude Bernard and the experimental method in medicine. London, New York, Toronto: Abelard-Schuman; 1952:120.
2. Sorel-Déjerine J. La conquista dello »internato« in Francia. Ritratto della signora Dejerine-Klumpke. *Minerva Pediatr* 1967; 19:247-51.
3. Hakulinen E. Kvinnan bakom syndromet: Augusta Dejerine-Klumpke. En amerikanska i Paris – framstående neurolog, officer av Hederslegionen. *Läkartidningen* 1991; 88: 1511-2.
4. Näslund E. Carl Milles – en biografi. Högnäs: Förlags AB Viken; 1991. sid. 40-1.